

Ruşen Keleş ve Üniversite Dışı Deneyimleri

*

Ayşe Çolpan Kavuncu¹
ORCID: 0000-0002-7056-5758

Öz

Ruşen Keleş, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekte birçok farklı kurum ve kuruluşta aktif görevlerde yer alarak kentleşme alanına sadece akademik düzeyde değil, pratik düzeyde de önemli katkılar sunmuştur. Ulusal ve yerel düzeydeki sayısız kurumun yanı sıra uluslararası düzeyde de farklı kurumlarda yaptığı görevlerle Keleş'in, kentsel politika, kent planlaması, yerel yönetimler ve çevre politikaları alanlarında ortaya çıkan reel problemlerle mücadelede rolü büyüktür. Ruşen Keleş'in bağımsız uzman olarak uzun yıllar Avrupa Konseyi'nde sağladığı katkılar ve edindiği deneyimler bunlar arasında en önemli olanlarıdır. Bu makale, Avrupa Konseyi'nin yerel demokrasiyi ve yerel özerkliği güçlendirme noktasında gerçekleştirdiği önemli adımları Ruşen Keleş'in deneyimlerini paylaştığı söyleşi ile ele almayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Avrupa Konseyi'nde Keleş'in deneyimlerine geçmeden önce kısa bir şekilde diğer bazı üniversite dışı deneyimlerine de gerçekleştirilen söyleşi ışığında yer verilecektir. Bu söyleşi, aynı zamanda, bir dönemin kentleşme ve çevre sorunları pratiklerine damgasını vuran kurumların da Ruşen Keleş'in deneyimleri üzerinden resminin çizilmesini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Üniversite dışı deneyim, Avrupa Konseyi, yerel demokrasi, yerel yönetimler özerklik şartı.*

---

¹ Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, E-mail: akavuncu@gmail.com

Rusen Keleş and His Experiences Outside the University

*

Ayşe Çolpan Kavuncu²
ORCID: 0000-0002-7056-5758

Abstract

Ruşen Keleş takes active roles in many different institutions at a local, national, regional and international scale, making important contributions to the field of urbanization not only academically but also practically. In addition, Keleş has made significant contributions to the fight against real problems in the field of urban policy, urban planning, local governments and environmental policies, both at national and international level. The most important of these is the contributions and experiences of our Professor Ruşen Keleş as an independent expert in the Council of Europe for many years. This article aims to discuss the important steps taken by the Council of Europe to strengthen local democracy and local autonomy, with an interview where Ruşen Keleş shares his experiences. In addition, before moving on to Keleş's experiences at the Council of Europe, some of his other non-university experiences will be briefly included in the light of the interview. This interview based on the experiences of Ruşen Keleş also provides a picture of the institutions that left their mark on the practices of urbanization and environmental problems of the period.

Keywords: *Non-university experience, Council of Europe, local democracy, local self-government charter.*

---

² Assoc. Prof., Ankara Yıldırım Beyazıt University, E-mail: akavuncu@gmail.com

Giriş

Bir ömrün akademiye adandığı isimdir Prof. Dr. Ruşen Keleş... Türkiye’de kentleşme politikaları ve çevre sorunları disiplininin ortaya çıkmasını sağlayan en önemli isimdir Ruşen Keleş... Mülkiye’de Prof. Dr. Cevat Geray ile birlikte Prof. Fehmi Yavuz ve Prof. Ernst Reuter Hocalarının izinden giderek Kentleşme Politikalarının bir sosyal bilim dalı olarak Türkiye’de gelişmesini sağlayan Ruşen Keleş, aynı zamanda Türkiye’de, söz konusu alanda sayısız eser ve çalışmalarıyla öncü olmuş bir isimdir. Halen Mülkiye ile birlikte ODTÜ’de, Polis Akademisi’nde, Ankara Üniversitesi’nin farklı kürsülerinde, Yakınodğu Üniversitesi’nde, Kapadokya Üniversitesi’nde dersler vermekte olan Keleş’in kentleşme, yerel yönetimler ve çevre sorunları alanına yönelik ortaya koyduğu katkılar, 70 yıla yakın üniversite deneyiminin ve akademik çalışmalarının çok ötesindedir. Keleş, sadece bilimsel bir disiplin olarak söz konusu alanın gelişimini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda pratikte de konuyu ilgilendiren her tür faaliyet ve kuruluşta yer almış ve emek sarf etmiştir. Gerçekliğe dair sağladığı bu önemli katkı hem yerel hem ulusal hem de bölgesel ve uluslararası düzeyde gerçekleşmiştir. Bu anlamda, Ruşen Keleş’in akademik yaşamı ve üniversite dışı deneyimlerine bir arada göz atmak bir nevi Türkiye Cumhuriyeti’nin kentleşme ve çevre sorunları ile yerel yönetim alanında gerçekleştirdiği pratiklerin resmini sunmaktadır bizlere. Bunun en güzel kanıtı ise, editörlüğünü Prof. Dr. Ayşegül Mengi’nin gerçekleştirdiği altı ciltlik “Kentbilime Adanan Bir Yaşam: Ruşen Keleş” adlı armağan eseridir.

Ruşen Keleş’in üniversite dışında temas ettiği kurumlara sadece kısa bir şekilde göz atmak bile, Türkiye’de özellikle 60’lı yıllardan beri kentleşmeye dair sorunlara eğilen kurumların önemli bir kısmının dökümünü bizlere sunabilecektir. Bu yazıda, özellikle Hocamızın aktif olarak görev aldığı çeşitli kurumları tanıttıktan sonra söyleşimizin yönlendirmesi ile biraz daha detaylı bir şekilde Hocamızın bağımsız uzman olarak yirmi yılı aşkın olarak çalıştığı Avrupa Konseyi üzerinde durulacaktır.

Ulusal Kurumlar

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) - Strateji ve Bütçe Başkanlığı

1956 yılında Ankara Üniversitesi SBF’de açılan sınavı kazanarak Şehircilik Kürsüsü asistanı olan Keleş, henüz 1960’lı yılların başında, DPT’de danışmanlık yapmaya başlamıştır.

Ekim 1960 tarihinde kurulan Devlet Planlama Teşkilatı, devletin genel anlamda ekonomik ve sosyal politikalarının belirlenmesinde hükûmete danışmanlık yapma amacıyla oluşturulmuştur. Bu doğrultuda beş yıllık kalkınma planları ve yıllık planlar hazırlayan teşkilat, 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüşmüştür. Daha sonra ise 2018 yılında Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü birleştirilerek Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na dönüştürülen kurum, kurulduğu yıldan itibaren, Türkiye'nin kalkınmasına yönelik en önemli sorunların başında bölgesel eşitsizlik, kentleşme, konut, göç gibi konuların geldiğini kanıtlarcasına, beş yıllık kalkınma planlarının tamamında bu konulara ağırlık vermiştir.

Ruşen Keleş'e göre, 1980'lere kadar gerek DPT gerekse diğer devlet kurumları, oluşturacakları politikalara yönelik temel tasarımlarla ilgili akademisyenlerin görüşüne başvurmaktaydılar. DPT özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllar boyunca, Ankara Üniversitesi Şehircilik Kürsüsü'ne kalkınma politikaları konusunda sık sık görüş bildirmesi için başvurmuştur. Bu gelenek 1980 sonrası adım adım azalmıştır.

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü- TODAİE

Ruşen Keleş'in SBF'den sonraki ikinci adresi hiç tartışmasız TODAİE idi. Bir eğitim kurumu olmasına rağmen, kurulduğu tarihten itibaren, pratik sorunlar için bir tür rehber yayınlar çıkartan TODAİE, Türkiye'de yönetim bilimi alanı bakımından bilim ile pratik sorunlar arasında köprü işlevi gören en önemli kamu kurumlarının başında gelmekteydi. 2018'de kurum kapanana kadar Keleş, TODAİE'de yüksek lisans ve doktora derslerine devam etmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) ile Türkiye Cumhuriyeti arasında gerçekleştirilen anlaşmaya dayanarak 1952 yılında devlet personeli yetiştirmek üzere Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde kurulan TODAİE, 1958 yılında kabul edilen 7163 sayılı "Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Teşkilat Kanunu" ile tüzel kişilik kazanmıştır. 9 Temmuz 2018 tarihli, 703 sayılı KHK ile teşkilat kanunlarının lağvedilmesiyle TODAİE, kapatılarak, bünyesinde öğrenim gören öğrencilerin tamamı ile kamu yönetimi ve siyaset bilimi alanında Türkiye'nin en önemli dergisi kabul edilen Amme İdaresi Dergisi Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne devredilmiştir. (Bildircin, 2018)

Dernekten Birliğe: Türk Belediyecilik Derneği- Türkiye Belediyeler Birliği

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), 1945 yılında kamu yararına bir dernek olarak kurulmuştur. Belediyecilik alanında faaliyet göstermek üzere ve bele-

diyelerin hak ve menfaatlerini koruma amacıyla 57 yıl boyunca dernek statüsünde faaliyetlerine devam etmiştir. 2002 yılında ise Bakanlar Kurulu'nun 2002/4559 sayılı kararıyla mahalli idare birliği statüsüne kavuşan Türkiye Belediyeler Birliği, Türkiye'deki bütün belediyeleri tek çatı altında toplamıştır. Türkiye Belediyeler Birliği, ulusal ve uluslararası düzeyde belediyeleri temsil etme yetkisine sahip ve bütün belediyelerin doğal üyesi olduğu tek mahalli idare birliği özelliğine sahiptir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2022).

Prof. Dr. Ruşen Keleş, Türkiye Belediyeler Birliği dernek statüsünde iken uzun yıllar danışma kurulunda yer almıştır. Birlik statüsüne geçtikten sonra da Belediyeler Birliği ile teması hiç kopmayan Hocamız, yine Birliğin dergisi olan "İller ve Belediyeler" dergisinin de yazı kurulunda yer almıştır. Ayrıca söz konusu derginin danışma kurulunun başında da görev yapmıştır.

İmar ve İskân Bakanlığı - Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

1974'te İmar ve İskân Bakanı olan Ali Topuz, Ruşen Keleş Hocamıza danışma kurulu başkanı olmasını teklif etmiştir. Ruşen Hoca süreci şu şekilde anlatmaktadır: "Ali Topuz Bakan iken bana müsteşar ol dedi. Ben müsteşar olmam dedim. Danışma başkanı ol dedi. Oldum. Danışma başkanı olarak bulunduğum İskân Bakanlığı danışma kurulunda aynı dönem sevgili meslektaşlarım ve dostlarım Cevat Geray, İlhan Tekeli ve Şevki Varlı vardı. 2 yıla yakın birlikte bakanlıkta karşılıksız olarak çalıştık." (R. Keleş, kişisel iletişim, 7 Eylül 2022)

1923 – 1925 yılları ile 1957-1983 yılları arasında iki kez kurulan bakanlığın ilk döneminde adı "Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti" olup temel olarak, Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi antlaşması hükümlerine göre gidenlerin emlakinin saptanması ve yeni gelenlere bu emlakın tahsisi amacıyla icra etmiştir.

Bakanlığın ikinci kez kurulmasının temel sebebi ise bu kez 1950'lerde kentlere gerçekleşen göç olmuştur. Söz konusu dönemde köyler boşalıyor, kentler büyüyordu. Bu sebeple 32 yıl önce kaldırılmış olan bakanlık 25 Aralık 1957 tarihinde *İmar ve İskân Bakanlığı* adıyla yeniden kurulmuştur. Bakanlık 1983 tarihinde kaldırılmış ve görevleri Bayındırlık Bakanlığı'na aktarılmıştır. Aynı yıl söz konusu bakanlığın adı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı olmuştur. Bu bakanlık da 1991 yılında kurulan Çevre Bakanlığı ile 29 Haziran 2011'de birleştirilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adını almıştır. 11 Ekim 2021'de ise bakanlığın adı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmuştur (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

Kooperatifçilik ve Ruşen Keleş: Türkiye Kooperatifler Birliği

Ruşen Hoca'nın üniversite dışı deneyimleri arasında kooperatifler ayrı bir yer tutmaktadır. Öğretim üyesi olduğu SBF Şehircilik ve İskân Kürsüsü için

toplumsal kalkınmanın hem kırsal hem kentsel boyutunda kooperatifçilik en önemli uygulamalardan biri olmuştur. Bu anlamda, Ruşen Hoca, hayatının her döneminde Türkiye’de çeşitli alanlarda ortaya çıkan kooperatiflere elinden geldiğince destek vermeye çalışmıştır. Kendi ifadeleriyle, R. Keleş’in kooperatiflerle ilişkisi şu şekilde gelişmiştir (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

...sonra kooperatiflerle yakın ilişkilerimiz oldu. Çünkü kooperatifçilik önemli bir konu olarak görülmüştür, bizim okulda yani Şehircilik ve İskân Kürsüsü içinde. Dolayısıyla Türkiye Kooperatifler Birliği’nin kurulmasında ve buradan ayrılıp özel olarak konut kooperatiflerini içine alan Kent-Koop’un kurulmasında etkimiz oldu. Bir arkadaşımızı orada görevlendirdik. Üniversite’den atılmıştı 1980’de Cevat [Geray]. Kent-Koop önceleri, sadece Ankara ile ilgili bir üst birlikti. Daha sonra Ankara ve Türkiye’deki 30 kadar ili kapsayan konut birliği kuruldu. Ankara Konut Birliği’nin de buranın da Murat Karayalçın başkanı oldu. Ben danışmanlık filan ilke olarak almam. Hele para karşılığı asla. Olmam dedim. Fakat konut birlik Murat Beyden sonra, İstanbul’a taşındı. Oğuz Soydan Bey başkan oldu. 1970’li yılların ortalarından itibaren, onun da 30 yıl kadar Danışma Kurulu Başkanlığı’nı yaptım. Ücretsiz olarak. Belediyelerden, üniversitelerden 30 kadar çok önemli isim burada üye idiler. Daha sonra Adana-Koop’a da danışmanlık yaptık. O da bir konut kooperatifi idi. Her ay Ankara’dan Adana’ya giderek toplantılar yaptık. Yani farklı konut kooperatifleri ile ilişkimiz oldu.

Keleş’in bahsettiği konut kooperatifçiliğinin geçmişi aslında, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanır. Cumhuriyet öncesi ilk kooperatif örneği, Osmanlı son döneminde İstanbul’daki İngilizlerin konut kooperatifi olmuştur (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008). Ankara’nın başkent olmasından sonra ise ülkemizde ilk konut kooperatifi 1934 yılında Ankara’da kurulan “Bahçelievler Yapı Kooperatifi”dir. Girişimi başlatan Nusret N. Uzgören; söz konusu projenin imar planı ve mimari projelerini yapan Hermann Jansen’dir. Bu konut kooperatifinin öncesinde ve sonrasında Yenişehir, Yenimahalle gibi bazı projeler gerçekleşse de 1950’lerden sonra yoğun göç alan başkentte konut sorunu, özellikle orta ve alt gelir grupları için artmıştır. Buna çözüm olarak Ankara Belediyesi, kentin batı koridorunu yerleşime açma kararı almış; nihayetinde 1979 yılında Batıkent İmar Planı onaylanmıştır. Aslında Batıkent Projesi, Kent-Koop’un kurulması sürecinin başlangıcı olmuştur. Çünkü söz konusu projenin uygulanması aşamasında Belediye ile Kooperatifler Birliğinin işbirliğine dayalı olarak Kent-Koop (Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği) 1979 tarihinde 13 kurucu ortağın bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Kent-Koop’un kuruluşunda belediyenin yanı sıra sendikalar, meslek

odaları gibi birçok farklı aktör etkili olmuştur. Türkiye’deki kentleşme sürecinde önemli ve örnek bir kurum olan Kent-Koop, salt bir konut üretimi süreci ile ilgilenmeyip, sürecin sosyal ve ekonomik boyutlarını da dikkate alan bir kent kooperatifçiliği hareketine dönüşmüştür. Ayrıca, konut sorununun çözümünü sadece devletten talep etmek ya da yasal olmayan yollarla geçekondü yapmak yerine, yurttaşların örgütlenerek kendi çabalarıyla konut üretebileceğinin ilk ve en önemli örneği olmuştur. Bununla beraber, yine yerel yönetimler ile sivil toplum örgütlerinin işbirliği içinde kent sorunlarına çözüm üretmelerinin de ilk örneklerinden olan Kent-Koop’un öncülüğünde daha sonra, 1988’de Kent Kooperatifleri Merkez Birliği ve 1992 yılında da Türkiye Milli Kooperatifler Birliği kurulmuştur (Kent-Koop, 2022).

Yerel Yönetim Birlikleri

Türkiye Belediyeler Birliği’nin yanı sıra, Ruşen Keleş Hocamız, çok farklı yerel yönetim birliklerine de destek vermiştir. Bunlardan bir tanesi, **Tarihi Kentler Birliği’dir**. Avrupa Konseyi’nin başlattığı “Avrupa Bir Ortak Miras” kampanyasının projelerinden birine dayanarak, 7-8 Ekim 1999 tarihinde Avrupa Tarihi Kentler Birliği ilk kez Strasburg kentinde kuruluş toplantısını yapmıştır. Toplantıya katılan Bursa Büyükşehir Belediyesi, daha sonra Türkiye Tarihi Kentler Birliği’nin kurulmasına ön ayak olmuştur. Tarihi Kentler Birliği 2000 yılının Temmuz ayında Bursa’da 52 belediyenin katılımıyla kurulmuştur. Türkiye Tarihi Kentler Birliği, kentlerin kültürel ve doğal dokusunun korunmasına ağırlık veren yerel politikalar hazırlanmasına öncülük etmektedir. Tarihi ve kültürel varlıkların onarımına yönelik kaynak yaratılması, yerel yönetimlerin ihtiyaç duyduğu plan ve proje kurulları olan KUD-DEB’lerin oluşturulmasına yönelik büyük kazanımlara önyak olmuştur (Tarihi Kentler Birliği, 2022). Ayrıca, belediyeler arasında çeşitli yarışmalarla korumaya konusunda teşviklerde bulunan Birlik önemli çalışmalara imza atmıştır. Ayrıca, Tarihi Kentler Birliği’nin jüri başkanı olan Ruşen Keleş’e göre, 700’e yakın üyesi olan Birlik, başarılı çalışmalar yapan projeler hazırlayan belediyelere her yıl ödül vermekte ve bu çok verimli sonuçlar doğurmaktadır. Kuruluş yürüttüğü çalışmalar nedeniyle 2013 yılında Cumhurbaşkanlığı Ödülü’ne layık görülmüştür.

Ruşen Hocanın yine jüri başkanı olduğu bir diğer yerel yönetim birliği ise, **Sağlıklı Kentler Birliği’dir**. Sağlıklı Şehirler Hareketi, Dünya Sağlık Örgütü tarafından kentlerin sağlık göstergelerini belirlemek ve bu göstergeleri olumsuz etkileyen faktörlere çözüm üretmek amacıyla 1988 yılında başlatılan bir

projedir. Sağlıklı Kentler Birliği, Sağlıklı Şehirler Hareketinin ülkemizde gelişebilmesi, benimsenmesi, uygulanabilmesi amacıyla 10 kurucu belediyenin girişimiyle (Bursa, Yalova, Van, Kadıköy, Afyonkarahisar, Tepebaşı, Çankaya, Ürgüp, Ordu, Kırıkkale) 2 Aralık 2004 tarih ve 2004/8226 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur (Sağlıklı Kentler Birliği, 2022). Yine Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kurulma sürecinde öncülük ettiği Sağlıklı Kentler Birliği'ne 2020 yılının başı itibarıyla 17 Büyükşehir, 9 il ve 48 ilçe belediyesi üyedir (Health World News, 2022).

Özel Kalem Dergisi

Ayrıca, Ruşen Keleş, yine her yıl başarılı projeleri olan belediyelere ödül veren Özel Kalem Dergisi'nin de jüri başkanıdır. Özel Kalem Yerel Yönetim Ağı 2007 yılından beri; yerel yöneticilerin çalışmalarını Türkiye'deki bütün kentler arasında duyuran, yerel yönetim yatırımlarını tarafsızca topluma aktaran bir yayıncılık yapmayı, bilim insanları ve uzmanlarla işbirliği halinde yerel yöneticilerin faaliyetlerine ivme kazandıracak fikir, proje, etkinlik üreterek kentlerin gelişim sürecine katkıda bulunmayı, doğru ve etkin içerikler sayesinde yerel yönetim çalışmalarının vatandaş nezdindeki farkındalığını ve duyarlılığı artırmayı hedefleyen bir yönetim ağıdır (Özel Kalem Dergisi, 2022).

Meslek Odaları

Hocamızın, ulusal örgütler arasında temas ettiği bir başka alan da meslek odalarıdır. Ankara **Mimarlar Odası'nın** kurulduğu tarihten beri Kent İzleme Kurulu Üyeliği yapan Ruşen Keleş, aynı zamanda Şehir Plancıları Odası ile de sürekli temas halindedir.

Bilindiği üzere, TMMOB Mimarlar Odası kamu ile toplum yararına çalışan anayasal bir meslek kuruluşudur. 1954 yılında çıkarılan 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimarlar Birliği Yasası ile kurulmuştur (Nakay, 2020). 1928 yılından Mimarlar Odasının kurulduğu 1954 yılına kadar mimarlar, genel dernek statüsünde çalışan "Yüksek Mimarlar Birliği" ve "Mimarlar Derneği" ile mesleki örgütlenmelerini sürdürmüşlerdir (Mimarlar Odası, 2022).

Uluslararası Kurumlar

BM Türk Derneği

Ruşen Hocamızın, uluslararası düzeyde, üniversite dışı deneyimlerinin başında, BM Türk Derneği Başkanlığı'ndan bahsetmek gerekmektedir. Ruşen Keleş'in ifadesiyle "Cahit Talas Hocamız BM Türk Derneği'nin başkanı

idi 1980'li yıllara kadar. 1982 de ayrılınca ben O'nun yerine 1990lı yılların sonuna kadar BM Türk Derneği'nin başkanlığını yaptım." (R. Keleş, kişisel iletişim, 7 Eylül 2022)

Birleşmiş Milletler Türk Derneği, 1946 yılında kurulmuştur. Aynı yıl, aynı amaçla, dernek, 20 ülkede kurulmuş olan öteki derneklerle bir araya gelerek, "Birleşmiş Milletler Dernekleri Dünya Federasyonu"nu oluşturmuştur. Derneğin temel amacı, Birleşmiş Milletler düşünce ve ülküsünü halka yaymak, Birleşmiş Milletler ilkelerinin gerçekleşmesine çalışmak ve bu doğrultuda Türk ulusunun yararlarını savunmak ve sağlamayı desteklemektir (BM Türk Derneği, 2022).

EKİSTİCS (İnsan Yerleşmeleri Dünya Derneği)

Her yıl farklı bir ülkede Yerleşim Bilimi Dünya Topluluğu (World Society for Ekistics) olarak buluşmalar gerçekleştiren örgütün merkezi Atina'dadır ve örgüt, 1965'den bu yana sivil toplum kuruluşu olarak etkinlik göstermektedir. Yerleşim Bilimi Dünya Topluluğu adıyla kurulan ve 44 yıldır Doxiadis tarafından ortaya konan ilkeler doğrultusunda etkinlik gösteren kurumun amaç ve hedefleri şöyledir (Mimarlık Dergisi, 2022):

- İnsan yerleşimleri üzerine üretilen bilgi ve belgenin gelişimini araştırmalar, yayınlar ve konferanslar aracılığıyla desteklemek;
- Yerleşim biliminin eğitim alanında gelişimini sağlamak;
- Kamuoyunu bu konuda bilgilendirerek işbirliklerini harekete geçirmek,
- İnsan yerleşimleri için çok disiplinli çalışmalarını teşvik etmek.

Bu önemli kurumun 2007-09 yılları arasında başkanlığını Prof. Dr. Ruşen Keleş yürütmüştür. Hocamızın belirttiğine göre, kendisinin başkanlık yaptığı tarihlerde bir de Antalya'da topluluğun buluşması gerçekleşmiştir.

BIO (Biopolitics International Organization)

Yine merkezi Atina'da bulunan, Türkiye de dâhil, dünyanın birçok ülkesinde toplantılar düzenleyen ve yayınlar yapan BIO (Biopolitics International Organization) adlı Vakfın, kurulduğu tarih olan 1986 yılından bu yana Ruşen Keleş Hocamız, Mütevelli Heyeti Üyeliğini yapmaktadır.

BIO, 1985 yılında Agni Vlavianos Arvanitis tarafından, çevre sorunları hakkında farkındalığın artırılması ve gelecek nesiller için dünyayı korumaya yönelik yeni ve daha etkili yaklaşımların uygulanmasını hızlandırmak için acil ihtiyaçtan yola çıkarak kuruldu. Örgüt, Uluslararası Biyo-Çevre Üniversitesi (I.U.B.E.) adında bir üniversite kurmuştur. Ayrıca, uluslararası bir

Çevre Olimpiyatı kampanyası, bir dizi eğitim programı ve yüzlerce konferans düzenlemiştir (BİO, 2022).

EALD (European Academy of Land Use and Development)

Ruşen Keleş, son olarak, merkezi Zürih'te bulunan EALD'in (European Academy of Land Use and Development) hem üyesi, hem de yönetim kurulu üyesi olarak halen görev yapmaktadır. EALD, sürdürülebilir arazi yönetimine çok disiplinli bir yaklaşım getirmeyi amaçlayan bir kuruluştur. Uluslararası araştırma işbirliğinin kurulması için bir platform görevi gören kurum, düzenli olarak sempozyum şeklinde bilimsel toplantılar düzenler, hakemli bilimsel çalışmalar yayınlamaktadır. Üyeler, Avrupa'nın her yerinden farklı disiplinlerden gelen bilim adamlarından ve bağımsız araştırmacılardan oluşmaktadır (EALD, 2022).

Avrupa Konseyi

Tüm bu görevlerin yanında, Ruşen Keleş Hocamızın belki de Türkiye'deki yerel yönetimler ve kentleşme alanına pratik düzeyde gerçekleştirdiği en önemli katkı, Avrupa Konseyi'nde uzun yıllar çalışması olmuştur. Prof. Alain Delcamp'ın isteği üzerine üyesi olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Derneği'nin Yönetim Kurulu üyesi olarak iki kez Nairobi'ye Birleşmiş Milletlere giderek, Dünya Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı'nın kesinleştirilmesi noktasında çok önemli katkılar sağlamıştır. Makalenin bundan sonraki bölümlerinde, Hocamızın Avrupa Konseyi'ndeki deneyimlerini bize aktardığı söyleşi ışığında, Avrupa Konseyi'nin yerel ve bölgesel yönetimler ve demokrasi noktasında önemi ele alınacaktır.

Ruşen Keleş Hocamız, Türkiye'de Avrupa Konseyi'nin yerel yönetimlerle ilgili gerçekleştirdiği çalışmalara en hâkim olan isimdir. Ruşen Keleş, Avrupa Konseyi'nde çalışmalarının başlaması ile ilgili konuyu şu şekilde aktarmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Türk Belediyecilik Derneği, 2000'lerde Türkiye Belediyeler Birliği olmuştur. Burada bir dergi çıkıyordu: İller ve Belediyeler Dergisi. Bu derginin danışma kurulunda başından beri vardım. Bu derneğin Avrupa Konseyi ile temasları vardı. Her yıl Ankara'da bir toplantı yapılıyordu. Toplantılardan biri yerel yönetimlerin daha özerk hale nasıl getirilebileceği ile ilgiliydi. O toplantıda bana da konuşma fırsatı verdiler. 1990'ların başıydı. Konuşma yaptığım sırada Avrupa Konseyi'nden gelen Fransız bir Profesör ile tanıştım. Adı Alain Delcamp idi. O da konuşmacıydı. Paris Üniversitesi'nde okumuş, daha sonra D'Aix-En-Provence'da (Institut d'études politiques d'Aix-en-Provence) hoca-

lık yapıyordu. Çok değerli bir hocaydı. Yerel yönetim, demokrasi, yerel yönetim özerkliği konularında uzman bir hocaydı. Fransızca yazılmış çok önemli kitapları vardır. Fakat bir görevi de Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nda danışmanlıktı. O dedi ki bana, bir komisyon oluşturuyoruz biz Avrupa Konseyi'nde Bağımsız Uzmanlar Kurulu diye. Bu kurula Türkiye'den senin üye olmanı önerceğim dedi. Konuşmamı dinleyince teklif etti bunu. Ne dersin dedi. Memnuniyet duyarım dedim. O tarihlerde Avrupa Konseyi'nin 43 ya da 45 üyesi vardı yani 1990'lı yıllarda. Şimdi 47 sanırım. Her ülkeden bir bağımsız uzman katılacaktı. Kısa bir süre sonra ben evet diye yanıt verdikten sonra bağımsız uzman olarak bu oluşturulmakta olan kurula alındığıma dair yazıyı aldım. Alain Delcamp bu kurulun kurucu başkanı oldu ve birkaç yıl başkanlığı sürdürdü.

Avrupa Konseyi, Avrupa'da insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi için 1949 yılında kurulmuş uluslararası bir örgüttür (Council of Europe, 2022). Bu çerçevede, 46 üyesi olan Avrupa Konseyi, insan haklarının, demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün alt bileşenleri olan ifade ve medya özgürlüğünü, toplanma özgürlüğünü, eşitliği ve azınlıkların korunmasını, çocukların korunmasını savunur. Yine temel değerlerini destekleme amacıyla, Avrupa Konseyi, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşme ve Siber Suçlar Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler ortaya koymuştur (Council of Europe, 2022).

Konsey için, tüm Avrupa'da demokrasinin, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün sağlanması açısından en önemli araçlardan bir tanesi üye ülkelerde yerel yönetimlerin ve yerel demokrasinin güçlendirilmesidir. Bununla ilgili olarak Keleş şu ifadelerde bulunmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022): "Bir devletin Avrupa Konseyi'ne üye olabilmesi için iki uluslararası sözleşmeye taraf olması ve onların gereklerini yerine getirmesi aranıyordu. Bunlardan biri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi diğeri Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı. Bunlara taraf olacak; fakat bu da yeterli değil taraf olmanın gerektirdiği uygulamaları da gerçekleştirmek zorundadırlar. Ve Avrupa Konseyi tüm bu alanlarda ortaya koyduğu politikaları ülkelerin nasıl uyguladığını yerinde tespit etmek için üye devletlerin bu alanlardaki ilerlemelerini düzenli olarak izler ve bağımsız uzmanlar yani bizler izleme organları aracılığıyla tavsiyelerde bulunurduk". Avrupa Konseyi'ni diğer uluslararası örgütlerden ayıran da bu gücüdür.

Avrupa Konseyi (Council of Europe) 5 Mayıs 1949'da 10 Batı Avrupa ülkesinin katılımıyla kurulmuştur. Konsey'in kuruluşundan sadece üç ay

sonra, 8 Ağustos 1949'da Türkiye, kurucu üye sıfatıyla Konsey'e dâhil olmuştur. Avrupa Konseyi'nin temel organları; karar organı olan ve üye ülke dışış-ları bakanlarından oluşan Bakanlar Komitesi (Committe of Ministers), danışma organı olan ve üye ülkelerin ulusal meclislerinden nüfuslarına göre belirlenen sayıda üye ile temsil edildikleri Parlamenter Meclisi (Parliamentary Assembly)'dir. Bununla birlikte yerel demokrasinin geliştirilmesini amaçlayan Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (Congress of Local and Regional Authorities), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (European Court of Human Rights), İnsan Hakları Komiserliği (Commissioner for Human Rights), kısa adıyla İşkenceyi Önleme Komitesi (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ve yaygın kullanılan adıyla Venedik Komisyonu (The European Commission for Democracy through Law-Venice Commission) ise Konsey'in diğer önemli bileşenleridir (Haktankaçmaz, 2021, 112).

Avrupa Konseyi'nin Yerel Demokrasiyi Güçlendirme Çabaları

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Avrupa Konseyinin yerel ve bölgesel yönetimleri temsil eden temel organlarından biridir. Kongre, yerel ve bölgesel politikanın tüm yönleri ile ilgili olarak Bakanlar Komitesi ve Parlamenter Meclisi'ne danışmanlık yapmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021). Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi bünyesinde faaliyet gösteren Beledi ve Bölgesel İşler Özel Komitesi (Special Committee on Municipal and Regional Affairs) yerine Ocak 1957'de "istişari" nitelikli olmak üzere oluşturulan Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı (Conference of Local Authorities of Europe) kongre yapılanmasına giden sürecin başlangıcıdır. Konferans, Bakanlar Komitesi'nin onayıyla 1961'den itibaren "daimi" statü kazanmış ve 1974'e kadar iki yılda bir toplanmıştır. 1975'te tüzüğünde yapılan değişiklikle sorumluluk alanı bölgeleri de kapsayacak şekilde genişletilerek adı Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı (Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe-CLRAE) olarak değiştirilmiş ve her yıl toplanmaya başlamıştır. Bakanlar Komitesi'nin 1994'te aldığı kararla (Committee of Ministers, 1994) Daimi Konferans, Kongre'ye dönüşmüştür.

Kongre'nin, Yerel Yönetimler Meclisi (Chamber of Local Authorities-Local Chamber) ve Bölgeler Meclisi (Chamber of Regions-Regional Chamber) olmak üzere iki kanadı bulunmaktadır. Üye devletler nüfuslarına göre belirlenen sayıda üyeden oluşan ulusal heyetleriyle (national delegation) Kongre'de temsil edilmektedir. Her iki meclis üyelerinin süreleri dört yıldır.

Kongre, bünyesinde bulunan üç komite (İzleme- Yönetişim ve Güncel Konular Komitesi) tarafından hazırlanan raporlar aracılığıyla üye ülkelere tavsiyelerde bulunmaktadır (Türkiye Belediler Birliği, 2021). Üyeler Kongre bünyesindeki dört farklı siyasi gruptan kendi siyasi görüşlerine en yakın gördükleri birine kaydolmaktadır. Kongre teamüllerine göre üyelerin mensubu oldukları ulusal heyetten ziyade içinde yer aldıkları siyasi grubun Kongre’de görüşülecek konulara ilişkin olarak belirlediği tutum çerçevesinde hareket etmeleri beklenir (Haktankaçmaz, 2021, 108). Bu konu ile ilgili Ruşen Keleş şu yorumu yapmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

...bu bir gelenek tabii, zaman-süreç içerisinde şekillenmiş. Genellikle Avrupa Parlamenterler Asamblesi’ndeki üyelerle Kongre üyeleri arasında bir işbirliği var. Birinde alınan kararlar diğerlerini etkiler ve her iki taraftaki teamüllerin uyumlu olması beklenir. Yani böyle bir gayri resmi bağlantı vardır. Ben 20 yıl bunu gördüm.

Kongre, Avrupa çapında 100.000’in üzerinde yerel ve bölgesel yönetimlerin seçilmiş temsilcilerinin, sorunlarını tartıştıkları, deneyimlerini paylaştıkları ve görüşlerini hükümetlere ifade edebilecekleri bir forum ortamı sağlamaktadır. Yerel ve bölgesel yönetimleri temsil ederek ulusal ve uluslararası organizasyonlarla yakın işbirliği yapmaktadır. Bütün konsey üyesi ülkelerde yerel ve bölgesel demokrasinin durumu hakkında ülke raporları hazırlamakta ve özellikle, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ilkelerinin nasıl uygulandığını izlemektedir. Avrupa Konseyi üye ülkelerde gerçekleştirilen yerel ve bölgesel seçimlere zaman zaman gözlemci göndermekte ve raporlar hazırlamaktadır. Kongre, yerel ve bölgesel yönetimlerle ilgili politikaların çerçevesini belirleyen sözleşmeler hazırlamakta ve bunların uygulanmasını sağlamaktadır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Kongre, 1985 yılında yerel yönetimler için bugün en önemli referans metni sayılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı (European Charter of Local Self-Government-ETS 122) kabul etmiştir. Şart yerel yönetimin temel prensiplerini ortaya koyan ve Şartı onaylayan bütün Avrupa ülkelerinde uygulanan bağlayıcı bir yasal dokümandır. Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı bazı çekincelerle kabul ederek 1/4/1993’den itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe koymuştur (Türkiye Belediler Birliği, 2021). Kongre tarafından Şartı’n uygulanma durumu konusunda gerçekleştirilen denetim yargısal değil; siyasidir.

Şart'ın öngördüğü temel prensipler incelendiğinde temel olarak yerel özerkliği artırma amacıyla yerel yönetimlerin ve yerel halkın temel hak ve yetkilerini vurgulamaya çalıştığı görülmektedir. Buna göre, uygun yetkilerle donatılmış yerel yönetimlerin varlığı verimli, açık ve katılımcı bir idari yapı sağlayacaktır; özerk yerel yönetimlerin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi, demokratik ilkelere dayalı bir siyasi ve idari yapının oluşturulmasında kritik öneme sahiptir. ECLSG belirli temel ilkeleri sunar ve devletlerin yerel yönetimin özerklik düzeyini değerlendirmek için yerel yönetimlerin dâhil olduğu yapısal ve işlevsel konumları karşılaştırmak için kullanabilecekleri standartları ortaya koyar.

Üye Devletleri İzleme Faaliyeti

Kongre'nin, Özerklik Şartı'nın üye ülkelerdeki uygulanma durumunu değerlendirmek üzere olağan ülke izlemeleri Kongre uygulamalarının en özgün tarafıdır. Ayrıca Kongre, yerel ve bölgesel seçimleri düzenli olarak gözlemler. Avrupa Konseyi bugüne kadar 100'e yakın seçim gözlem misyonu gerçekleştirmiştir. Bu faaliyet, Avrupa'da yerel demokrasinin temel taşı oluşturulan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın siyasi olarak izlenmesini tamamlamaktadır (Council of Europe, 2022)

Kongrenin izleme görevi (monitoring mission), Şart'ın üye ülkelerdeki uygulanışının düzenli aralıklarla değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Kongre'nin üç komitesinden biri olan İzleme Komitesi (Monitoring Committee) üye ülkelere ilke olarak beş yılda bir izleme görevinin gerçekleştirilmesini koordine etmektedir. Her bir ulusal heyetten kimlerin Komite'de görev yapacağı ulusal heyetlerin başkanları tarafından belirlenmektedir. İzleme Komitesi, düzenli olarak ulaştığı sonuçlara ilişkin bir rapor hazırlamaktadır. Hazırlanan rapor Kongre'nin izlenen ülkeye ilişkin olarak alacağı tavsiye kararına esas teşkil etmektedir (Haktankaçmaz, 2021, 109). Avrupa'daki bölgesel demokrasiyi izlemesinin bir parçası olarak Kongre, Avrupa Konseyi üye devletleriyle düzenli bir diyalog yürütür. Bu devletlerin 46 Dışişleri Bakanını içeren Bakanlar Komitesi, yerel ve bölgesel yönetimlerden sorumlu Bakanlar Konferansı ve Yönlendirme Komiteleri bu konuda ortaklıktır (Council of Europe, 2022).

Birçok aşaması olan izleme faaliyeti, Avrupa Konseyi'nin ve Kongre'nin en özgün uygulamalarının başında gelse de Ruşen Keleş izleme faaliyetleri ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Bu konudaki bir görüşümü sizlerle paylaşmak isterim. İzleme çok önemli bir mekanizma. Oluşturulması çok önemli bir mekanizma olduğu halde benim kanaatim 20 yıllık deneyimden sonra, çok ciddi bir şekilde ülkelere gidilerek mahallinde yapılan araştırmalara, toplanılan verilere dayanarak oluşturulan izleme raporlarındaki tavsiyelerin dikkate alınarak yerine getirildiğini söylemek mümkün değildir. Genellikle bir tarafa atılıyor. Çünkü Avrupa Konseyi'nin bunları dikkate aldığı uygulama yapıtımlar havada. Ne gibi yapıtımlar var. Uyarıyor. Uyarımla kalıyor. En radikal yapıtımlardan çıkarmadır ki bu hiç görülmemiştir. En ağırın bu. Bazı dönemlerde, Türkiye'de örneğin 1980 darbesi yapıldığı sırada ki o dönem, 1982 Anayasası henüz yok. Belediye başkanlarının görevden alınabileceği ile ilgili bir hüküm yok. Fakat sırf devlet siyasi hayata müdahale etti diye; siyasi partilerin elinden hükümeti aldı diye, rahmetli arkadaşlarımız Besim Üstünel'in, Turan Güneş'in Avrupa Konseyi'nde Parlamenter Asamblesi'nde üye oldukları dönem Türkiye'yi üyelikten çıkarmıştır Avrupa Konseyi. Ama bir süre sonra tekrar üyeliğe alınmıştır Türkiye. Ama bu bir askeri müdahale sonucunda rejimin değiştirilmesine tepki olarak alınmış bir karar. Geri alma da askeri rejimin sonu ile olmuştur.

Bağımsız Uzmanlar Kurulu

Ruşen Keleş'in yirmi yılı aşkın bir süre Türkiye adına üye olduğu Bağımsız Uzmanlar Grubu, Avrupa Konseyi'nin yerel demokrasiyi güçlendirme çabaları bakımından bahsedilmesi gereken son bir konudur. Bu grup, yerel ve bölgesel demokrasi konularında uzmanlaşmış, yasal, siyasi veya mali alanlarda yetkin uzmanları bir araya getiriyor. Grup, özellikle Şartın uygulanmasının takibine tabi olan Devletlerde yerel ve bölgesel demokrasinin durumuna ilişkin raporların hazırlanmasında ve Tüzük kapsamındaki sorumluluklarını yerine getirmelerinde üç yasal komiteye yardımcı olur (Council of Europe, 2022). Üye ülkelerden alınan bağımsız uzmanlar, Ruşen Hocamızın deyimiyle "hükümetlerin ve devletlerin bilgisi dışında değil fakat takdiri dışında kendisi ile doğrudan doğruya ilişki kurulup bu kurula alınacak kimse-lerden oluşmaktadır". Ruşen Hoca, kendisinin de üyesi olduğu Bağımsız Uzmanlar Kurulu'nun oluşturulma gerekçesini şu şekilde açıklamaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Devletler genellikle kendileri hakkındaki şikâyetleri gündeme getirmekte tereddüt ediyorlar, çekiniyorlar. Avrupa Konseyi, kendisinin bağımsız uzman kurulu olursa gerekli durumlarda onu daha rahat görevlendirebileceği,

daha tarafsız bir rapor elde edebileceği kanısına varıp bu kurulu oluşturmuştur. Bu tür bir bağımsız uzman grubu diğer danışma kurullarında yok sadece hatırladığım kadarıyla İnsan Hakları Komisyonu'nda da var.

Bağımsız Uzmanlar Kurulu'nun görevlerini ve amaçlarını Ruşen Hoca şu şekilde anlatmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Bizler her yıl bir veya iki kez Strazburg'da bazen de Paris'te toplantı yapıyorduk. Fransa dışında da toplandığımız oluyordu. Mesela Malta'da toplantı yaptığımızı hatırlıyorum. Kurul temel olarak yerel yönetimler, nasıl daha özerk hale getirilebilir sorusu ile ilgileniyordu. Her ülkenin adını taşıyan bağımsız uzmanlar olarak bizler, kendi ülkelerimiz dışında başka Avrupa Konseyi ülkelerinin attıkları adımların ne olduğu veyahut atmaları gereken fakat atmadıkları adımların neler olduğu konusunda değerlendirme yapıyorduk. Ortak raporlar sunuyorduk. Bunlardan bir tanesi, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin talep ettiği raporlardı. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi daha önce konferans adını taşıyordu. 1990'lı yıllarla Kongre adını aldı. Bu önemli bir organdı. Fakat karar organı değildir. Bu bir tür danışma (advisor) organı idi ve iki meclisi (chamber) var: Yerel (Local) ve Bölge (Regional) meclisleri. Biz, yani Bağımsız Uzmanlar Kurulu her ikisine de rapor veriyordu. Yani bu danışma kurulu niteliğinde olan kurullara re'sen raporlar veriyorduk. İkinci olarak Konsey bizzat bizden şu konuları inceler misin diye rapor isteyebiliyordu. Son olarak da belli ülkelerde yerel yönetimlerin özerkliğini sınırlandıran adımlar atıldığı takdirde; bu konuların soruşturulması-araştırılması için söz konusu ülkelere iki-üç kişilik heyetler halinde giderek yerinde incelemeler yapıp raporlar hazırlıyorduk. Verdiğimiz raporlara dayanarak Avrupa Konseyi tavrı alıyordu. Bu da önemliydi. Yani 3 farklı mekanizma var.

Bağımsız Uzman olarak Ruşen Hoca özellikle eski Doğu Bloku'ndaki ülkelere sık sık ziyaretlerde bulunduğunu belirterek buralardaki deneyimlerini şu şekilde anlatmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Ben mesela Türkiye'den bir bağımsız uzman olarak Türkiye üzerine görevlendirilemiyordum. Kendi ülkemle ilgili şikâyetleri başka ülkelerin bağımsız uzmanları inceliyordu. Ama ben Türkiye'den bağımsız uzman olarak tek başıma veya iki-üç kişilik gruplarla Macaristan'a gittim. Oradaki şikâyetleri incelemek üzere raporlar hazırladık. Yine Azerbaycan'a, Ermenistan'a, Rusya'ya gittim. Bu konularla ilgili hazırladığım raporlar, çalışmalarım var. Bunlardan bir tanesi yeni Kapadokya Üniversitesi'nden çıkan "Territorial Governance and Sustainable Development" kitabıdır. Bu eserde Rusya üzerine Fransız ve Belçikalı uzmanlar ile birlikte hazırladığımız değerlendirme raporu yer almaktadır.

Ruşen Hoca, bağımsız uzmanlar tarafından hazırlanan raporların içeriğinde neler olduğu sorusuna ise yanıtını şu şekilde sürdürmüştür:

Mesela bu Rusya raporundan hatırımda kalanlar var. Rusya'da yapılan yerel seçimlerde uyulması gereken yerel özerklik kurallarına uyulmadığı üzerinde durmuştuk. Hükümet yerel seçimlere bazı partileri alıyor bazılarını ise giremez diyordu. Biz bunu incelemeye gittik. Verdiğimiz rapor Rusya aleyhinde birtakım değerlendirmelere neden olmuştu. Ya da örneğin Azerbaycan ve Ermenistan'ın Avrupa Konseyi'ne üye olup olamayacağı ile ilgili raporu biz hazırladık. Avrupa Konseyi bizi gönderdi hem Konsey hem Kongre adına bağımsız uzman olabiliyorduk. Bunun dışında yerel yönetim seçimlerinde gözlemci olarak yer alıyorduk. Ve gözlemci raporumuz Avrupa Konseyi tarafından dikkate alınarak gözlemci olarak seçimlerinde bulunduğunuz ülkelerin Avrupa Konseyi'ne üye olup olmaması konusundaki değerlendirmemiz dikkate alınıyordu. Bizim raporumuz üzerinde zannederim 2002 yılında hem Azerbaycan hem Ermenistan üye olmuştur (R. Keleş, kişisel iletişim, 7 Eylül 2022).

Yerel Yönetimler açısından Avrupa Konseyi – Türkiye ilişkileri

Ruşen Hoca'ya göre, Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı ilk imzalayan ülkelerden olmasına rağmen, yerel yönetimler konusunda, sık sık eleştirilen ülkelerin de başında gelmiştir. Hocamız aklında kalan bazı tartışmaları ve eleştirileri şu şekilde aktarmaktadır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Bağımsız uzmanlar olarak bizler, Avrupa Konseyi ve Kongre'nin talepleri üzerine genellikle yerel yönetimlerde, belediye başkanları gibi yüksek pozisyondaki kişilerin seçimleri yöntemini inceledik. Örneğin doğrudan doğruya halk mı seçsin yoksa iki dereceli seçim mi olsun? Sonra belediyelerin mali imkânları, gelirleri, bu konularda devletin genel vergi gelirlerinden ayracağı payların miktarı, azlığı çokluğu; belediye başkanlarının görevden alınması gibi problemlerle ilgili incelemeler yapardık. Ben Türkiye üzerine kendi ülkem olduğu için hiçbir zaman görevlendirilmedim fakat hatırımda kalan konular tabii ki oldu. Mesela, Türkiye hakkındaki değerlendirme raporlarının çoğunda 2000'li yıllardan sonra belediye başkanlarının resen devlet tarafından görevden alınıp yerlerine kayyum atanması vardır. Hatta bırakın daha o kayyum meselesi gündeme gelmeden önce biliyorsunuz 1982 Anayasamızda görevleriyle ilgili bir suç işlemeleri durumunda haklarında kovuşturma ve soruşturma başlatılan belediye başkanlarının İçişleri Bakanlığı tarafından geçici bir önlem olarak görevden alınması yetkisi vardır. Türkiye bunu çok abartılı bir şekilde kullanmıştır. Görevleri ile ilgili olmadığı halde yerlerinden edinen belediye başkanları olmuştur Ve sayıları da 100'leri bulmuştur. Bu konular Türkiye ile ilgili değerlendirme raporlarında eleştirme konusu yapılmaktadır.

Daha sonra daha da iş kötüleştirilerek kayyum atamaları başlatılmıştır. Bunlar iki yılda bir yapılan Avrupa Konseyi değerlendirme raporlarında yer alıyor.

Türkiye tarafından abartılı şekilde kullanıldı derken şunu kastediyorum. Örneğin, görevleri ile ilgili bir suç nedeniyle hakkında soruşturma açılmış olması gerekir anlayışı var. Nedir görevi ile ilgili suç? Yapması gerektiği halde yapmadığı ya da yapmaması gerektiği halde yaptığı. Bunların tek tek örnekleri verilebilir. Ama mesela bir belediye başkanı toplantı yapıyor, belediyesinde. Başbakan da davetli. Başbakan geliyor. Başbakan ayrı siyasi partiden. Başbakan salona girince belediye başkanı ayağa kalkmıyor. Sırf ayağa kalkmadı diye İçişleri Bakanlığı soruşturma açıyor ve görevden alıyor. Burada göreviyle ilgili bir suç işlemiş midir? Bence hayır. Bir tavır söz konusu. Cezalandırılabilir ya da ayıplanabilir. Fakat göreviyle ilgili bir suç işlediği için görevden alınamaz. Nitekim böyle bir gerekçeyle görevden alınan belediye başkanı Danıştay'a başvurmuştur. Ve 11 ay geçtikten sonra Danıştay, İçişleri Bakanlığı'nın tasarrufunu bozmuştur. Ve belediye başkanını görevine iade etmiştir.

Son olarak Ruşen Hoca, Türkiye'nin bu alanda Avrupa Konseyi'ndeki yeri ile ilgili genel değerlendirmesini şu şekilde yapmıştır (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Türkiye'nin yerel yönetim özerkliği konusunda eleştirildiği raporlar 1980'lerde başlamıştır. Fakat kayyumluk uygulaması ile bu artmıştır. Türkiye Avrupa Konseyi'nin kurucu üyelerinden. Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı'nı, çekinceleriyle beraber, ilk imzalayan ülkelerden. Fakat şunu unutmamak gerek: yerel yönetim ve yerel özerklik meselesi kendi içinde münferit bir olay değil. Ülke içinde değerlendirilmesi gerekir. Ben Türkiye'nin son yirmi yılının siyasi gelişimini düşündüğümde açıkçası karamsarım. Tabii hem Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nden kaynaklanan, hem de Türkiye'nin kendi koşullarından ve uygulamalarından kaynaklanan bir takım eksikliklerin ve yanlışların olduğunu görüyorum. Ama büyük ağırlıkla Türkiye'den kaynaklanıyor nedenler, sorunlar. Türkiye'deki son yirmi yıllık uygulamalar ışında; insan hakları, demokrasi hukukun üstünlüğü ilkeleri açısından değerlendirme yaptığımız takdirde; Türkiye ne Avrupa Konseyi'nde ne de Avrupa Birliği'nde yer alamaz. Yani karamsarım. İleride gelişmeler ne gösterir bilemem.

Sonuç

Akademiye adanmış bir ömür... Kariyeri boyunca akademik bilgisiyle Türkiye'nin yerel yönetimler, kentleşme ve çevre sorunlarının çözümü için her zaman her tür kuruma destek vermiş; üstelik bu desteği akademik kimliğini

ve bu kimliğin gerektirdiği etik ilkeleri hiçbir zaman unutmadan gerçekleştirmiş bir isimdir “Hocaların Hocası Ruşen Keleş”. Bu anlamda Ruşen Hoca’nın kentleşme disiplinine dair bilgi birikiminden faydalanmak bir tarafa; Türkiye’de özellikle sosyal bilimci akademisyenlerin, gerçeklik ile kuram arasında, pratik ile bilgi arasında dengeyi kurabilme; yani praksişi sağlama açısından örnek alması gereken bir kişidir Ruşen Hoca.

Türkiye’de sosyal bilimcilerin çoğunluğu günümüzde masa başı teknokrat şeklinde, bir nevi kafasını kuma gömüp çalışmalarını gerçekleştirmektedir; diğer bir kesim ise pratik gerçeklikte aktör olarak yer almaya çalışmaktadır. Fakat bu gruptakilerin de önemli bir kesimi, kısa bir süre sonra, reel güç mücadelesi içerisinde akademik kimliğini, cübbesini kolaylıkla unutulmaktadır. Ruşen Keleş, işte bu iki kesimde de yer almamayı başarmış nadir Hocalarımızdandır. Üstelik bunu, gündelik hayatla içi içe geçmiş bir disiplin olan Şehircilik alanında başarmıştır. Ve duruşundan hiçbir zaman taviz vermemiştir. Ruşen Hoca’nın temas halinde olduğu kurumların dökümünü vermeyi amaçlayan bu yazının kendisi de göstermiştir ki; Ruşen Keleş, akademik bilgisini, cübbesini ve mesleğinin gerektirdiği etik kuralları gündelik hayatın güç oyunlarına feda etmeden disipliniyle ilişkili Türkiye’nin yaşadığı problemlere uzun yıllardır çözüm üretmeye devam etmiştir. Burada çalıştığı ve mensubu olduğu Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin yani Mülkiyenin geleneğini de unutmamak gerekir. Söyleşi de hocamızın satır arasında ifade ettiği “kariyerim boyunca üniversite dışı kurumlarla hep temasım oldu; çünkü hocalarımızdan biz böyle öğrendik” tespiti, akademisyenlerin üniversite dışında sahip oldukları deneyimlerde mesleki kimliğini unutmaması için üniversitesinin geleneğini ve gücünü her zaman arkasında hissetmesi gerektiğini göstermektedir. Her ne kadar günümüz Türkiye’si bunun tersi yüzlerce üniversite ile dolu olsa da... Kentleşme disiplindeki genç akademisyenlere Mülkiye’nin ve Ruşen Hoca’nın genç akademisyenlere tam da bu noktada tavsiyeleriyle yazıyı bitirmek gerektiğini düşünmekteyim (kişisel iletişim, 7 Eylül 2022):

Sosyal Bilimci, dört duvar arasına kapanmamalıdır. Bu, projecilik anlamına da gelmemelidir. Proje elbette olmalı. Para karşılığı da olabilir. Ama her şeyde olduğu gibi bunda da ölçüyü kaçırmamak gerekir. Ölçünün ölçsüzlük haline gelmemesi gerekir. Bu da tabii mesleki etik kurallarına katıyen riayet edilmesi ile ilgilidir. Bu mesleğin geleceğinin parlak olabilmesi buna bağlıdır...

Extended Abstract

Ruşen Keleş and His Experiences Outside the University

Ayşe Çolpan Kavuncu
ORCID: 0000-0002-2201-6594

Ruşen Keleş is the name to whom a life is devoted to the academy... He is the most important name that led to the emergence of the discipline of urbanization policies and environmental problems in Turkey. Following Prof. Fehmi Yavuz and Prof. Ernst Reuter in Mülkiye, Ruşen Keleş, together with Prof. Cevat Geray, enabled the development of Urbanization Policies as a social science in Turkey. Keleş, who is still giving lectures in the Middle East Technical University, Police Academy, different chairs of Ankara University, Near East University and Cappadocia University together with Mülkiye, has made his contributions to the field of urbanization, local governments and environmental problems for over 70 years. It goes far beyond his university experiences and academic studies. Keleş not only provided the development of the field as a scientific discipline, but also took part in all kinds of activities and organizations related to the subject in practice and made efforts. This important contribution to reality has been realized at both local and national, regional and international levels.

Even just a brief glance at the institutions that Ruşen Keleş has contacted outside of the university will provide us with a breakdown of a significant part of the institutions that have been dealing with urbanization problems in Turkey since the 60s. In this context, the aim of this article is to provide a brief introduction of various public institutions and NGOs that are trying to provide solutions to the problems related to urbanization in Turkey at the national, regional and international level, based on the short interview we had with our teacher Ruşen Keleş. In this context, after introducing the various

institutions in which Keleş takes an active role, with the guidance of our conversation, the European Council, where Keleş has worked as an independent expert for more than twenty years, will be discussed in a little more detail.

There are many local institutions, such as the municipality, the think tank, and the special provincial administration, to which Keleş actively contributes and takes part in. At the national level, our teacher first served as a consultant to the DPT. In addition, he worked at TODAIE for many years and gave various lectures and seminars. In addition, he has also worked in various institutions that are important in terms of local politics at the national level, such as the Union of Municipalities of Turkey, the Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change. However, Ruşen Keleş has made great efforts to institutionalize and strengthen cooperatives in Turkey, especially housing cooperatives. In this sense, he worked for many years in the Union of Cooperatives of Turkey. Keleş, who is the jury chairman of the Historical Cities Union and the Healthy Cities Union.

At the international level, in addition to his experience in the Council of Europe, he served as the chairman of the UN Turkish Association for more than 10 years, the chairman of EKISTICS (World Association for Human Settlements) between 2007-2009, since 1986, the year of establishment of BIO (Biopolitics International Organization), the board of trustees. Also he has been a member of the board of directors of EALD (European Academy of Land Use and Development).

In addition to all these duties, perhaps the most important contribution made by our teacher Ruşen Keleş to the field of local governments and urbanization in Turkey on a practical level has been his long-term work at the Council of Europe. Prof. Upon Alain Delcamp's request, he went to the United Nations in Nairobi twice as a member of the Board of Directors of the European Association of Local Authorities, and contributed greatly to the finalization of the European Charter of Local Governments Autonomy.

For the Council, one of the most important tools for ensuring democracy, human rights and the rule of law throughout Europe is the strengthening of local governments and local democracy in member states. In this framework, the main body of the Council, which has taken many steps, representing local and regional governments, is the Congress of Local and Regional Authorities. The European Charter of Local Self-Government, adopted by the Council in 1985, is the most important achievement of the Council in this area. In addition, the monitoring activities it has created in order to understand the situations that arise in the field of local government in candidate and member

countries are the most original structure of the council. Also, as part of its monitoring of regional democracy in Europe, the Congress maintains a regular dialogue with Council of Europe member states.

The Independent Experts Group, of which Ruşen Keleş has been a member for more than twenty years on behalf of Turkey, is one of the most important monitoring units that should be mentioned in terms of the efforts of the Council of Europe to strengthen local democracy. This group brings together experts in local and regional democracy, competent in the legal, political or financial fields. The Group assists the three statutory committees in preparing reports on the state of local and regional democracy and in carrying out their responsibilities under the Charter, particularly in States subject to monitoring the implementation of the Charter.

A life devoted to the academy... Throughout his career, he has always supported all kinds of institutions, as summarized above, for the solution of Turkey's local governments, urbanization and environmental problems with his academic knowledge; moreover, "Ruşen Keleş, the Teacher of the Teachers" is a person who has realized this support without forgetting his academic identity and the ethical principles required by this identity. Based on his own experiences, Keleş's advice to young academics is as follows: "Social Scientist should not be confined within four walls. This does not mean that it is a project. The project must be. It can also be for money. But as in everything else, it should not be overlooked. The measure should not become the measureless. This, of course, is related to the observance of professional ethical rules. The future of this profession depends on it."

Kaynakça/References

- Bilgin, N. ve Tanıyıcı, Ş. (2008). Türkiye'de kooperatif ve devlet ilişkilerinin tarihi gelişimi, *KMU İİBF Dergisi*, Yıl. 10, sayı.15, s.136-159
- Haktankaçmaz, M. İ. (2021). Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi kararlarında Türkiye'de yerel demokrasi: sorunlar ve çözüm önerileri, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, Mart 2021, ISSN 2147-6926, ss. 105-134
- Mengi, A. (2007). *Kentbilime adanan bir yaşam: Ruşen Keleş*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği. (2022, 8 Eylül). Kent-Koop hakkında. Erişim adresi: <http://www.kent-koop.org.tr/kurumsal>
- Bildircin, M. M. (2018, 16 Temmuz). Bir gelenek sona erdi: doktora okulu kapatıldı Hacı Bayram'a devredildi. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/bir-gelenek-sona-erdi-doktora-okulu-kapatildi-haci-bayram-a-devredildi-223330>

- BIO. (2022, 16 Eylül). A brief history of BIO. Erişim adresi: <https://biopolitics.gr/biowp/who-we-are/about-bio/>
- BM Türk Derneği. (2022, 18 Eylül). Hakkımızda. Erişim adresi: <https://www.unaturkey.org/>
- Council of Europe.(2022, 9 Eylül). Group of Independent Experts on the European Charter of Local Self-government (GIE). Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/congress/group-of-independent-experts-on-the-european-charter-of-local-self-government-gie->
- Council of Europe. (2022, 8 Eylül). Monitoring of the European Charter of Local Self-government. Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/congress/monitoring-of-the-european-charter-of-local-self-government>
- Council of Europe. (2022, 5 Eylül). Observation of local and regional elections. Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/congress/observation-des-elections>
- Council of Europe. (2022, 4 Eylül). Political dialogue with governments. Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/congress/dialogue-with-governments>
- Council of Europe. (2022, 5 Eylül). Who we are. Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/about-us/who-we-are>
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022, 3 Eylül). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının tarihçesi. Erişim adresi: <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012>
- EALD. (2022, 17 Eylül). European Land Use Academy. Erişim adresi: <https://www.landuseacademy.org/>
- Mimarlar Odası. (2022, 13 Eylül). Kuruluş ve amaç. Erişim adresi: <http://www.antmimod.org.tr/kurulus-ve-amac>
- Mimarlık Dergisi. (2022, 16 Eylül). Etkinlik. Erişim adresi: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=365&ReclD=2269>
- Nakay, Z. (2020, 14 Şubat). Mimarlar Odası ne işe yarar. Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/gorus/mimarlar-odasi-ne-ise-yarar/>
- Özel Kalem Dergisi. (2022, 13 Eylül). Hakkımızda. Erişim adresi: <https://www.ozelkalem.com.tr/hakkimizda/>
- Sağlıklı Kentler Birliği. (2022, 10 Eylül). Birlik hakkında. Erişim adresi: <https://www.skb.gov.tr/birlik-hakkinda/birlik-hakkinda/>
- Tarihi Kentler Birliği. (2022, 10 Eylül). Kuruluş öyküsü. Erişim adresi: <https://www.tarihikentlerbirligi.org/hakkimizda/tarihce/>
- Türkiye Belediyeler Birliği. (2022, 1 Eylül). Erişim adresi: https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_kurulus-gorevler_55
- Türkiye Belediyeler Birliği (2021, 13 Temmuz). Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (YBYK). Erişim adresi: https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_avrupa-yerel-yonetimler-ozerklik-sarti_47
- Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği. (2022, 10 Eylül). Erişim adresi: <https://www.healthworldnews.net/turkiye-saglikli-kentler-birligi/>